

ศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ Potential for Integrated Self-Reliance of the Poor

ชาตรี ศิริสวัสดิ์¹

Chatri Siriswat¹

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ **ประการแรก**เพื่อสร้างตัวชี้วัดในการพัฒนาศักยภาพด้านการพึ่งตนเองของคนจน **ประการที่สอง**เพื่อศึกษาศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจน และ**ประการที่สาม**เพื่อศึกษาสาเหตุแห่งปัญหาด้านศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจน ในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการกำหนดสัดส่วนแล้วสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ค่า เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและใช้การสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลหลัก แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. สร้างตัวชี้วัดในการพัฒนาศักยภาพด้านการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ ได้ 8 ด้าน รวม 31 ตัวชี้วัด คือ ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษาการวิเคราะห์ปัญหาและการบริหารจัดการ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านสุขภาพ และด้านศาสนาและปรัชญา

2. ศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการในจังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา การวิเคราะห์ปัญหาและการบริหารจัดการ ด้านการเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านศาสนาและปรัชญา

3. สาเหตุแห่งปัญหาด้านศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในจังหวัดมหาสารคาม ที่มีอยู่ในคนจนบางกลุ่ม ประกอบด้วย ความยากจนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ศักยภาพในการพึ่งตนเองด้อยลง ชาดแคลนปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หรือได้รับปัจจัยดังกล่าวไม่เพียงพอ ชาดแคลนเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น ยานพาหนะ เป็นต้น ชาดความศรัทธาและยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา ทำให้เกิดความทุกข์ใจได้ง่าย ชาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในงานอาชีพที่เพียงพอต่อการหาเงินและทรัพย์สิน ชาดความเชื่อมั่นในตนเอง ตีตนบอยมุข เช่น บุหรี่ สุรา การพนัน การเที่ยวเตร่ ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือ มีน้อยเกินไป ชาดผู้นำในชุมชนที่เข้มแข็ง ชาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและมุ่งไปสู่การเรียนรู้ ชาดโอกาสในการเข้าถึงทุนสนับสนุนในการศึกษา เรียนรู้ พัฒนาร่างกายและการลงทุน มีปัญหาสุขภาพ (ทั้งสุขภาพกายและรวมถึงสุขภาพจิต) ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป กติกาสังคมไม่เป็นธรรม คนบางกลุ่มมีโอกาสแสวงหาประโยชน์และเอาเปรียบคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคม และชาดอำนาจต่อรอง

คำสำคัญ : ศักยภาพในการพึ่งตนเองในเชิงบูรณาการ คนจน

¹ ศศ.ด. (พัฒนาศาสตร์) อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รับต้นฉบับ 30 กรกฎาคม 2552 รับลงพิมพ์ 5 กันยายน 2552

จากสถานการณ์ความยากจนของประเทศไทย ซึ่ง
ใช้เส้นความยากจน (Poverty line) เป็นตัวชี้วัด พบว่า

ประมาณ 35 ปีที่ผ่านมา โดยในปี พ.ศ. 2505, 2506 มีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 57 ของประชากรทั้งประเทศ แต่สัดส่วนคนจนได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2531 ลดลงเหลือร้อยละ 32.6 ปี พ.ศ. 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 23.2 และในปี พ.ศ. 2539 ลดลงเหลือร้อยละ 11.4 หรือจำนวน 6.8 ล้านคน แต่หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 สัดส่วนคนจนกลับเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 13.00 หรือ 7.9 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2541 ร้อยละ 15.9 หรือ 9.9 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2542 แต่ในปี พ.ศ. 2543, 2544 กลับคลี่คลายลง โดยมีสัดส่วนคนจนลดลงเหลือร้อยละ 14.2 หรือ 8.9 คน ร้อยละ 13.0 หรือ 8.2 ล้านคนตามลำดับ

จากปี พ.ศ. 2544 มาจนถึงปัจจุบัน ความจนก็ยังไม่หมดไปจากแผ่นดินไทย เห็นได้จากการมีนโยบายแก้ปัญหาความจนต่อมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การวางยุทธศาสตร์แก้ปัญหาความยากจน โดยประกาศทำสงครามกับความยากจน ตลอดจนมีมาตรการต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน 30 บาทรักษาทุกโรค ธนาคารประชาชน โครงการเปลี่ยนทรัพย์สินให้เป็นทุน บ้านเอื้ออาทร ตลอดจนการแก้ปัญหาอย่างบูรณาการ โดยใช้ผู้ว่า CEO และการระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานรัฐ จัดเป็นคาราวานแก็งนไปถึงชุมชนและหมู่บ้านในสมัยรัฐบาล ที่มี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองพอก, 2549) หรือการแก้ปัญหาความยากจนของรัฐบาลต่อมา เช่น โครงการอยู่ดีมีสุข ของรัฐบาลภายใต้การบริหารงานของนายกรัฐมนตรี พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นต้น

การแก้ปัญหาความยากจนดังที่กล่าวมาล้วนสะท้อนแนวคิดการพัฒนาขีดความสามารถ หรือศักยภาพในการพึ่งตนเองผสมผสานกับแนวคิดการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน แต่จะอย่างไรก็ตาม การพึ่งตนเองให้ได้จัดเป็นหลักการและเป้าหมายอันสำคัญในการพัฒนาให้หลุดพ้นความยากจน แต่ในเบื้องต้นเราควรจะศึกษาวิจัยศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจน โดยใช้แนวคิดเชิงระบบ (Systems thinking) ซึ่งมองโครงสร้างของการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงทุกมิติที่เกี่ยวข้องและส่งผลต่อประเด็น

เป้าหมายร่วมกัน ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการมองการพัฒนาในเชิงบูรณาการ (Integrated development) ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติแล้วทุกสิ่งล้วนเชื่อมโยงต่อกันเป็นองค์รวม จึงมีมิติต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย และประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของสิ่งต่างๆ (ประเวศ วะสี และคณะ. มปป.)

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีปัญหาความยากจนตลอดมา และทางจังหวัดมหาสารคามก็ได้กำหนดให้การแก้ปัญหาความยากจนเป็นโครงการหนึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนทำงานในจังหวัดมหาสารคาม มีความสนใจศึกษาศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ แต่เนื่องจากยังไม่มีใครได้ศึกษาวิจัยและสร้างตัวชี้วัดศักยภาพด้านการพึ่งตนเองแบบบูรณาการที่ต้องมองมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนครอบคลุม ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัย สร้างตัวชี้วัดศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการก่อน แล้วใช้ตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการวัดศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจน และเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสาเหตุแห่งปัญหาด้านศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้ทำวิจัยศึกษาสาเหตุแห่งปัญหาดังกล่าวด้วย โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะได้องค์ความรู้ใหม่ที่น่าไปสู่การวางแผนพัฒนาศักยภาพของคนจนให้พึ่งตนเองได้อย่างบูรณาการและตรงจุดมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างตัวชี้วัดศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ
2. เพื่อศึกษาศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการในจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาสาเหตุแห่งปัญหาด้านศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการในจังหวัดมหาสารคาม

3. ช่วงเวลาที่ศึกษา พ.ศ. 2549 - 2550

วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สร้างตัวชี้วัดการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยทบทวนองค์ความรู้จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่แนวความคิดของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540) ที่กล่าวถึงทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชน (Theory of self - reliance of rural communities) แนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (อ้างถึงในสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองพอก, 2549) เรื่องเงื่อนไขการพัฒนาการพึ่งตนเองและแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2546) ในการพึ่งตนเองได้ ควรพัฒนาโดยเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง และเป็นสัมมาพัฒนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวความคิดดังกล่าวมาเป็นศักยภาพในการพึ่งตนเองในเชิงบูรณาการเป็น 8 มิติ รวม 31 ตัวชี้วัด ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ มี 5 ตัวชี้วัด มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้ 4 ตัวชี้วัด มิติด้านการศึกษา การวิเคราะห์และการบริหารจัดการ ได้ 4 ตัวชี้วัด มิติด้านการเมือง ได้ 4 ตัวชี้วัด มิติด้านสิ่งแวดล้อม ได้ 3 ตัวชี้วัด มิติด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ 3 ตัวชี้วัด มิติด้านสุขภาพ ได้ 4 ตัวชี้วัด และมิติด้านศาสนาและปรัชญาได้ 4 ตัวชี้วัด

ตอนที่ 2 การทำวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research)
เพื่อศึกษาศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในเชิง
บูรณาการ ดำเนินการโดยนำกรอบตัวชี้วัด 31 ตัวชี้วัด จาก
8 มิติ มาสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า

(Rating scale) แล้วนำแบบสอบถามไปพัฒนาให้เป็นแบบวัดที่มีคุณภาพโดยตรวจสอบความตรงตามโครงสร้าง ความตรงตามเนื้อหาและทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มคนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อปรับถ้อยคำภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการสรุปตามเกณฑ์การประเมิน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือคนจาก 5 อำเภอในจังหวัดมหาสารคาม
ที่ได้รับการจดทะเบียนคนจนแล้ว จำนวน 143 คน ผู้วิจัย
กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โรว์ ยามาเน
(อ้างถึงใน บุญธรรม กิจปรีดาภิสิทธิ์, 2540)

คำนวณออกมาได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 106 คนแล้ว
กำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอแล้วทำการ
สุ่มตัวอย่างง่าย (Simple random sampling) ได้ขนาดกลุ่ม
ตัวอย่างแต่ละอำเภอ ดังนี้

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนประชากร (คน)	จำนวน ตัวอย่าง
1	บรบือ	28	21
2	แกดำ	30	22
3	กุฉีรัง	29	21
4	พยัคฆภูมิพิสัย	28	21
5	เสิงสาง	28	21
	รวม	143	106

เครื่องมือการวิจัย

เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า
มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมโครงการ
เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ จำนวน 8 ข้อ โดย
ครอบคลุมเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ศาสนา
อาชีพ และภูมิภาาเนา

ตอนที่ 2 ข้อมูลระดับขีดความสามารถในการพึ่งตนเองในเชิงบูรณาการ ทั้ง 8 ด้าน จำนวน 31 ข้อ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา การวิเคราะห์ปัญหา และการบริหารจัดการ ด้านการเมือง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านสุขภาพ

ตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดสาเหตุสำคัญของปัญหาในการพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของประชาชนในเชิงบูรณาการ

แบบสอบถามดังกล่าวผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเอง โดยมีกระบวนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัด ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร งานวิจัย เพื่อกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการและกรอบแนวคิดการวิจัย

2. นำนิยามเชิงปฏิบัติการ ที่อยู่ในกรอบแนวคิดการวิจัยมาสร้างเป็นข้อคำถามให้ครบทั้ง 8 ด้าน แต่ละด้านให้ครอบคลุมตัวชี้วัดตามนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยระดับของขีดความสามารถเป็นแบบอัตราส่วนประมาณค่า 5 ค่า และมีคำถามปลายเปิดสำหรับใช้สัมภาษณ์

3. ผู้วิจัยได้นำข้อคำถามไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงาน แก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนมายาวนาน โดยนำข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมาปรับปรุงข้อคำถาม

4. นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ซึ่งได้แก่

4.1 ผศ. ดร. สมสงวน ปัสสาโก อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4.2 ผศ. ดร. ลดาวัลย์ วัฒนบุตร อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4.3 นางดารณี แยมศรีสุข หัวหน้าหน่วยส่งเสริมสหกรณ์การเกษตร จังหวัดมหาสารคาม

ตรวจสอบความตรงตามโครงสร้างและความตรงตามเนื้อหา พบว่า เครื่องมือมีความตรงตามโครงสร้างและใช้ค่า IOC (Items objective concurrence) หรือค่าความสอดคล้องกัน พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC ของกรมการทั้ง 3 ท่าน เท่ากับ 1.00 ทุกข้อ จึงเป็นแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยได้

5. ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามดังกล่าวไปให้คนจนในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ทดลอง

ตอบแบบสอบถามและถามทีละข้อเพื่อศึกษาว่าเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ที่ต้องการวัดหรือไม่ แล้วนำไปทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.89 นำข้อคิดเห็นมาปรับสำนวนภาษาเล็กน้อย เพื่อเป็นการสื่อสารกับชาวบ้าน (คนจน) ได้ดียิ่งขึ้น โดยเนื้อหาสาระของข้อคำถามยังคงเดิม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยพร้อมด้วยผู้ช่วยนักวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เป็นการวิจัยเอกสารและวิเคราะห์ตรวจสอบความตรงตามโครงสร้าง ความตรงตามเนื้อหา โดยวัดค่าความสอดคล้องหรือค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และทดสอบความเชื่อมั่นของแบบวัดโดยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีประมวลผลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง และการบรรยายการสรุปผล การดำเนินการประเมินผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ผลการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อสร้างตัวชี้วัดในการพัฒนาศักยภาพ ด้านการพึ่งตนเองของคนจนในเชิงบูรณาการ ได้ 31 ตัวชี้วัด ใน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ 5 ข้อ ด้านสังคมและวัฒนธรรม 4 ข้อ ด้านการศึกษา การวิเคราะห์ปัญหาและการบริหารจัดการ 4 ข้อ ด้านการเมือง 4 ข้อ ด้านสิ่งแวดล้อม 3 ข้อ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3 ข้อ ด้านสุขภาพ 4 ข้อ ด้านศาสนาและปรัชญา 4 ข้อ

2. ผลการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามี 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและการบริหารจัดการ ด้านการเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและปรัชญา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เมื่อเรียงลำดับด้านทั้ง 8 จากมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด จะได้ดังนี้ 1) ด้านศาสนาและปรัชญา 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม 3) ด้านสุขภาพ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม 5) ด้านการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและการบริหารจัดการ 6) ด้านเศรษฐกิจ 7) ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ 8) ด้านการเมือง

3. ผลการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาสาเหตุแห่งปัญหาด้านศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนในจังหวัดมหาสารคาม ได้ข้อสรุปสาเหตุดังกล่าวจำนวน 16 ข้อ ได้แก่ 1) มีความยากจนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ศักยภาพในการพึ่งตนเองด้อยลง 2) ขาดแคลนปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หรือได้รับปัจจัยดังกล่าวไม่เพียงพอ 3) ขาดแคลนเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น ยานพาหนะ เป็นต้น 4) คนที่ขาดความรู้ ทักษะและยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา ทำให้เกิดความทุกข์ใจได้ง่าย 5) ขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในงานอาชีพที่เพียงพอต่อการหาเงินและทรัพย์สิน 6) ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง 7) ติดบ่วงมูข เช่น บุญ สวรรค์ การพนัน การเที่ยวเตร่ 8) ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีน้อยเกินไป 9) ขาดผู้นำในชุมชนที่เข้มแข็ง 10) ขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและที่มุ่งไปสู่การเรียนรู้ 11) ขาดโอกาสในการเข้าถึงทุนสนับสนุนในการศึกษา เรียนรู้ พัฒนาตนเองและการลงทุน 12) มีปัญหาสุขภาพ (ทั้งสุขภาพกายและรวมถึงสุขภาพจิต) 13) ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว 14) ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป 15) กติกาสังคมไม่เป็นธรรม คนบางกลุ่มมีโอกาสแสวงประโยชน์และเอาเปรียบคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคม 16) ขาดอำนาจต่อรอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยไปใช้พัฒนาศักยภาพคนจนกลุ่มเป้าหมายให้ตรงจุด นั่นคือ มุ่งพัฒนาไปเพื่อการให้การศึกษารับรู้ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถของคนจนให้สูงขึ้น การให้หน่วยงานสนับสนุนของทางราชการมาช่วยเหลือด้านการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะ ความสามารถในการอาชีพ การส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาภาวะผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนการเปิดโอกาสให้เข้าถึงแหล่งทุน เช่น การกู้ยืมเงิน ดอกเบี้ยต่ำมาใช้ในการลงทุน และที่สำคัญช่วยยกระดับความสามารถด้านการวิเคราะห์ปัญหาและด้านการบริหารจัดการให้สูงขึ้น

นอกจากนี้ควรนำจุดแข็งจากข้อเสนอมานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนา เช่น ความยึดมั่น ศรัทธาในศาสนา ความยึดมั่นและดำเนินการตามระบบ ระเบียบของสังคมวัฒนธรรม

ในขณะเดียวกัน คนจนบางส่วนที่มีปัญหาที่ต้องหาวิธีการแก้ไข เช่น ปัญหาติดบ่วงมูข ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต อีกประการหนึ่งคือควรนำข้อเสนอมานำไปใช้โดยการมองแบบองค์รวม ดังนั้น หน่วยงานของรัฐควรพิจารณาในมิติด้านการเมืองและสังคมด้วย เช่น การมีกฎ ระเบียบ ที่เป็นธรรมกับทุกคน ทุกชนชั้น ไม่เอื้อต่อการเอาเปรียบ ส่งเสริมการรวมกลุ่มความเข้มแข็งของกลุ่ม การให้มีอำนาจต่อรองของกลุ่มคนจนอย่างเหมาะสม ตลอดจนจัดหาปัจจัยการผลิตและแหล่งทุนเพื่อให้คนจนมีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ การเรียนรู้ และการพัฒนาตนเอง ก็จะทำให้ศักยภาพในการพึ่งตนเองของคนจนสูงขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลดาวัลย์ วัฒนบุตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมสงวน ปัสสาโก คุณดาร์ณี
แย้มศรีสุข และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพี่น้องเกษตรกรคนยากจน
ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ตั้งใจให้ข้อมูลอย่างดี ตลอดจนผู้นำ
ชุมชนทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2540). **คู่มือการวิจัยการเขียน
รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 6, มปป.
ประเวศ วะสี. (2546). **การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรม
เป็นตัวตั้ง**. พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน,
กรุงเทพฯ.

ประเวศ วะสี และคณะ. (มปป.). **ความจริงของความจน**.

กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองพอก. (2549). “กระบวนการ
การแก้จน : คนหนองพอก,” **รายงานผลการวิจัยเชิง
ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม**. ร้อยเอ็ด : สำนักงานพัฒนา
ชุมชนอำเภอหนองพอก.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การ
พัฒนาทางสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2, โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

